

Apostolska idea życia ukrytego na podstawie dzieła *O zgromadzeniach ukrytych przed światem (Katechizm życia ukrytego)* bł. Honorata Koźmińskiego

Streszczenie: Celem artykułu jest ukazanie idei życia ukrytego oraz jego apostolskiego wymiaru według bł. Honorata Koźmińskiego. Zamiar ten został zrealizowany poprzez analizę i syntezę dzieła pt. *O zgromadzeniach ukrytych przed światem (Katechizm życia ukrytego)* (Kraków 1901). Praca, napisana z punktu widzenia teologii duchowości, odświeżając najpierw fakt, że życie ukryte ściśle należy do tożsamości zakonnej, a następnie – jego apostolski wymiar w odniesieniu do duchowości stanowej. Obcowanie z tekstem polskiego Błogosławionego ma wnieść pewną część do badań nad jego bogatą duchową spuścizną, tym bardziej, że życie ukryte według Koźmińskiego łączy się w historii duchowości z szerszym nurtem odkrywania tego potencjału przez inne postaci (duchowość pustyni), co pozwala mówić o inspirującym znaku czasu.

Słowa kluczowe: życie ukryte, śluby zakonne, uświęcenie, apostołstwo, stan społeczny.

Apostolic Idea of the Hidden Life According to bl. Honorat Koźmiński's *O zgromadzeniach ukrytych przed światem (Katechizm życia ukrytego)* [*On the Congregations Hidden from the World - the Catechism of the Hidden Life*]

Abstract: The aim of this paper is the presentation of the idea of hidden life and its apostolic dimension according to bl. Honorat Koźmiński (1829-1916), a Polish Capuchin and founder of numerous religious orders. This project has been actualised by the analysis and synthesis of the work *O zgromadzeniach ukrytych przed światem (Katechizm życia ukrytego)* [*On the Congregations Hidden from the World - the Catechism of the Hidden Life*] [Krakow 1901]. The present examination, made from the perspective of spiritual theology, reveals authentic monastic character of the hidden life and its application to apostolic tasks in various social states. Dealing with Koźmiński's particular document is to contribute to research on his plentiful heritage, all the more that his idea corresponds with a broader spiritual notion of hidden life in contemporary times.

Keywords: hidden life, monastic vows, sanctification, apostolate, social state.

Wprowadzenie

W historii duchowości Kościoła katolickiego postać bł. ojca Honorata Koźmińskiego (1829-1916) wyróżnia się wieloaspektowo. Bibliografia zawiera prezentacje jego duchowej drogi (Werner 1972, Derdziuk i Filipiuk (red.) 2018), włącznie z historią nawrócenia, a także ważnych wymiarów życia duchowego. W tym świetle jawi się on jako wzór wiary, nadziei i miłości (Synowczyk 2015), człowiek słowa Bożego (Płonka 2018) i Eucharystii, mistyk (Urbański 2018). Także w zakresie duchowości zakonnej jego wkład pozostaje znaczący tak ze względu na osobistą posługę, jak też pracę teoretyczną i ustawodawczą (Szewczul 2008; Bartoszewski 1993, 196-213; Werner 1972, 331-548). Wyjątkowym osiągnięciem jest utworzenie felicjanek, klarysek, kapucynek i serafitek oraz licznej rodziny zgromadzeń niehabitowych (Szewczul 2008, 74-92; Lasoń 1993, 215-217). Powstały w sumie dwadzieścia cztery zgromadzenia bezhabitowe, z czego dziś istnieje osiemnaście (Łoziński 1998, 44; Lasoń 1993, 217-225; Lemańska 1993, 305-310). Szczególnym wymiarem tego dzieła jest teologia życia ukrytego, której poświęcono już uwagę badawczą (Szewczul 2008, 259-269; Werner 1972, 331-342, Bartoszewski 1993, 199-213; Szymula 1998, 120-166, Synowczyk 2020). Pogłębione zrozumienie tej formy oraz wykorzystanie jej potencjału niesie wartość samo w sobie, a także sytuuje się w kontekście analogicznych doświadczeń tworzących ważny rys duchowości współczesnej. W polskim otoczeniu warto tu zasygnalizować postać bł. Anieli Salawy (1881-1922), która świadomie wybrała tożsamość służącej. Bardziej powszechne znaczenie dla Kościoła ma św. Karol de Foucauld (1858-1916), który w czasie pobytu w Nazarecie (1897-1900) z upodobaniem prowadził życie sługi, zgłębiając teologię życia ukrytego na wzór Jezusa (Foucauld 1993, 49-115), by opracować koncepcję *życia Nazaretu*, rozwiniętą następnie przez innych autorów (Voillaume 1991, C. Carretto 1985, Carretto 1991, J.M Delfieux 1991). Na tej podstawie funkcjonują zgromadzenia Małych Braci Jezusa i Małych Sióstr Jezusa, także inne wspólnoty, jak Monastyczne Wspólnoty Jerozolimskie, które odnoszą się do dziedzictwa pustelnika z Sahary. Gdyby wspomnieć tu jeszcze o idei *pustyni na targowisku* (Hueck Doherty 2016), okaże się, że różnorodnie pojmowana potrzeba połączenia życia ukrytego z apostolskim oddziaływaniem stanowi ważny znak czasu, także w XXI wieku.

Celem tego artykułu jest prezentacja idei życia ukrytego i jego apostolskiego wymiaru na podstawie analizy dzieła Honorata Koźmińskiego pt. *O zgromadzeniach ukrytych przed światem (Katechizm życia ukrytego)*, wydanego w Krakowie w 1901 roku (Koźmiński 1988, 79-147). *Katechizm* stanowi wykład idei zakonnego życia ukrytego skierowany do braci i sióstr i odzwierciedla wcześniejsze ujęcie pt. *Notiones de piis congregationibus vitam occultam coram mundo agentibus* (1897) (Koźmiński 1988, 4-6.9-77). Niniejsze badanie, podjęte z perspektywy teologii duchowości, powinno posłużyć pomocą w studiach nad obfitym dziedzictwem bł. Honorata. Zwrócono w nim szczególną uwagę na pewne kluczowe słowa oraz definicje. Wydaje się, że korzystne jest przyjrzenie się temu właśnie dziełu także

ze względu na jego normatywny charakter. Gatunek literacki katechizmu jako taki odznacza się bowiem klarownością i autorytatywnością. Istotnie, Koźmiński występuje w swoim dziele nie tylko jako „teoretyk” i założyciel zgromadzeń ukrytych (Śliwa 1993), ale przede wszystkim jako ten, który na pierwszy plan wysuwa autorytet Kościoła (Koźmiński 1988, 132-143). Jego tekst stanowi udane połączenie aspektów teoretycznych z praktycznymi. W rezultacie analizy ukazują się idea życia ukrytego, jego istota i siła oddziaływania, a także pasja uświęcania człowieka, sięgająca realistycznie po rozmaite możliwości akomodacyjne.

1. Życie ukryte autentycznym doświadczeniem chrześcijańskim i zakonnym

Już na początku swego *Katechizmu* ojciec Honorat przedstawia fundamentalną definicję: „Przez życie ukryte przed światem rozumie się zwykle dążenie do doskonałości chrześcijańskiej bez żadnych oznak zewnętrznych” (Koźmiński 1988, 79). Używając struktury *genus proximum et differentia specifica* stwierdza, że jedną i tę samą doskonałość chrześcijańską różnicuje sposób jej osiągania, w tym wypadku kluczowe słowo „ukrycie”. Jest ono pojmowane jako „brak oznak zewnętrznych”, co kieruje uwagę ku życiu wewnętrznemu. Na dodatek wyrażenie „żadnych oznak” dobitnie podkreśla radykalne pojmowanie ukrycia. Ukrycie ma być zachowane „z zasady”¹, a nie jedynie z powodu pewnych zewnętrznych okoliczności, jak prześladowanie Kościoła. Racjami podjęcia tej formy duchowości są chwała Boża, duchowy postęp i łatwiejszy ratunek dusz (Koźmiński 1988, 97). Celem natomiast jest „uświęcenie własne przez zachowanie rad ewangelicznych i naśladowanie życia ukrytego Zbawiciela i Jego Przenajświętszej Matki” (Koźmiński 1988, 86).

Autor z naciskiem nalega na ścisłe i konsekwentne zachowanie ukrycia: „Natura tego życia wymaga tego sekretu, aby ani słowem, ani ubiorem, ani postawą, ani zachowaniem się swoim, ani postępami, ani mieszkaniem nie zdradzić swego powołania i to przed najbliższymi osobami” (Koźmiński 1988, 97). Stąd zewnętrzne praktyki można spełniać tylko o tyle, o ile nie ujawniają tej ukrytej wartości. Na przykład osoby prowadzące to życie mogą odmawiać publicznie jedynie te modlitwy, które odmawiają inni pobożni chrześcijanie, np. różaniec czy pacierz, ale już przystępowanie do sakramentów może niekiedy być poddane ograniczeniu (Koźmiński 1988, 97-98). Należy unikać osobliwych form modlitwy np. rozkładania rąk na znak krzyża czy nadmiernej ekspresji oczu (Koźmiński 1988, 100). Podobnie nie można ujawnić faktu złożenia ślubów ubóstwa, czystości i posłuszeństwa, czego rezultatem jest brak szczególnych oznak czci dla przełożonych czy przyjęcie średniego poziomu życia. Także pokuty i umartwienia mogą być spełniane wyłącznie z zachowaniem dyskrecji

¹ Koźmiński przypomina, że każde życie zakonne jest w pewnym sensie ukryte, różny jest jednak stopień tego utajenia (Koźmiński 1988, 113; Lemańska 1993, 303).

i możliwością dyspensy: „w razie niemożności intencję tylko wzbudzają i innym jakim ćwiczeniem zastępują” (Koźmiński 1988, 98-99). Ten ważny punkt podkreśla znaczenie definitywne aktów wewnętrznych i wtórne – zewnętrznych: „nie na zewnętrznych rzeczach, ale na wewnętrznym serca usposobieniu i czystości intencji zależy ich doskonałość, przeto z jednej strony ściśle pilnują najdrobniejszych nawet przepisów ustaw, ale gdy potrzeba wymaga, umieją w intencji spełnić je tylko, aby nie naruszać tego, co podstawą jest ich życia (...) tj. ukrycia” (Koźmiński 1988, 100). Koźmiński dowodzi, że ani habit, ani życie wspólne nie należą do niezbędnych elementów życia zakonnego (Koźmiński 1988, 115).

Idea przedstawiana przez polskiego kapucyna stanowi autentyczną formę życia zakonnego. W świetle ówczesnego prawa kanonicznego wspólnoty fundowane przez bł. Honorata należą do stowarzyszeń świeckich (*congregationes saeculares vel piae societates*) różnych zarówno od zakonów (*ordines*) jak i zgromadzeń zakonnych (*congregationes regulares*). Różnica widoczna jest w formie i skutkach kanonicznych ślubów. W zakonach składane są śluby uroczyste, w zgromadzeniach – proste, ale „odbierane przez Kościół”, natomiast w stowarzyszeniach – proste, prywatne „bez upoważnienia ordynariuszów” (Koźmiński 1988, 136-137)². Ojciec Honorat uzasadnienie tego stanu rzeczy widzi w tajemnicy i woli Kościoła, który pragnie mieć różne formy życia zakonnego. Dostrzega tu szansę szczególnej swobody działania, bez ściślejszego skrępowania kanonicznego (Koźmiński 1988, 140-141). Więc z ordynariuszem nie jest zatem tak ściśła, jak w wypadku kongregacji regularnych; może on co prawda ingerować w ich postępowanie, ale nie pozbawia ich prawa do rządzenia się własnymi ustawami (Koźmiński 1988, 143). Powtarzając opinie kanonistów o tym, że nie zachodzi esencjalna różnica między ślubami w trzech wymienionych nurtach, autor *Katechizmu* dowodzi, że różnica dotyczy statusu kanonicznego (Koźmiński 1988, 141-142). Warto dodać, że zgromadzenia honorackie należą do tej samej grupy co szarytki, filipini, lazaryści czy redemptoryści (Koźmiński 1988, 136), są więc mocno osadzone w duchowości Kościoła (Szewczul 2008, 181-254; Werner 1972, 337-341).

Analiza kwestii ślubów, czyli istoty życia konsekrowanego, pozwala lepiej dostrzec fakt, że zgromadzenia ukryte bł. Honorata spełniają kryteria życia zakonnego. W ślad za nauczaniem Kościoła jest ono definiowane następująco: „stały rodzaj życia potwierdzony od Kościoła i dążący do doskonałości przez trzy śluby: ubóstwa, posłuszeństwa i czystości”. W tym kontekście autor stwierdza: „Otóż wspomniane zgromadzenia życia ukrytego mają te wszystkie warunki, bo mają swoją regułę aprobowaną przez Kościół święty i dążą do doskonałości przez trzy śluby i mają stałość (*stabilitatem vitae*), bo po pewnych latach czynią te śluby na zawsze” (Koźmiński 1988, 114). Składane w nich śluby są proste i obowiązują pod sankcją grzechu (Koźmiński 1988, 124). Ponieważ życie ukryte stanowi autentyczne życie zakonne, to zachowywane są w nim „wszystkie próby i śluby zakonne

² O ile wcześniej stowarzyszenia wolne były od wielu przepisów obowiązujących pozostałe wspólnoty, o tyle na mocy Konstytucji apostolskiej *Conditae a Christo* (08.12.1900) Leona XIII zostały one poddane pod władzę ordynariuszy (Koźmiński 1988, 136-137, Kałowski 1993, 158-161).

tudzież wszystkie ćwiczenia osobom Bogu poświęconym właściwe” (Koźmiński 1988, 86). Zarówno odwołanie do ślubów, prób i ćwiczeń, jak też i dwukrotne podkreślenie kompletności („wszystkie”), potwierdzają tę autentyczność. W sposób właściwy członek takiego zgromadzenia świeckiego nazywa więc siebie zakonnikiem (Koźmiński 1988, 139).

Co więcej, forma ukryta nadaje szczególny dynamizm konsekracji zakonnej. O ile w klasztorach posłuszeństwo może przybrać formę oportunistu, o tyle w życiu ukrytym domaga się ciągłej troski, gdyż „dusza musi z każdą swoją czynnością opowiedzieć się, w ciągłej pozostawać zależności i brać pozwolenia na wszystko”. Podobnie problem ubóstwa łagodzony jest w klasztorach przez socjalne zabezpieczenie, podczas gdy w życiu ukrytym doznaje się „rzeczywistego” ubóstwa, a wszystkie osobiste starania w zakresie dóbr doczesnych muszą być w pełni akceptowane przez przełożonych. Wreszcie zachowanie czystości jest tu szczególnie trudne ze względu na różne okazje, tak że dusze muszą być „lepiej uzbrojone” i „czuwać zawsze nad sobą”. Autor ilustruje tę zależność przez powiedzenie św. Franciszka Salezego, że w odkrytej, narażonej na podmuchy pochodni płomień musi być silniejszy, czego przykładem jest działanie w realiach misyjnych (Koźmiński 1988, 118-120; Werner 1972, 336-337).

Honorat Koźmiński żywi zatem przekonanie o tym, że istota życia zakonnego („zakonność”) może być zachowana nawet lepiej w ukryciu niż w „widzialnych” wspólnotach, jakkolwiek jest to przewaga względna (Koźmiński 1988, 145; Werner 333). Przypomina, że podział kanoniczny zakonów i zgromadzeń nie został dokonany ze względu na „ścisłość obowiązania” czy „gorliwość ducha”, dlatego „(...) mogą być stowarzyszenia trzeciego rzędu w tym wszystkim przewyższające nie tylko zgromadzenia zakonne, ale nawet ścisłe i pustelnicze zakony” (Koźmiński 1988, 137). Istotą sprawy nie jest formalna przynależność do pewnego porządku, ale duch postępowania. Koźmiński analizuje ten problem poprzez wyszczególnienie następujących elementów życia duchowego: pobudki, ofiary, ducha i usposobienia oraz pożytku. Każdy z nich może, choć oczywiście nie musi, być lepiej zrealizowany w stowarzyszeniu świeckim, ponieważ rezultat zależy od postawy człowieka współpracującego z łaską. Głębia zaangażowania wyraża się w podjęciu życia ukrytego dla chwały Bożej, dobra bliźnich, potrzeb Kościoła, w oderwaniu serca od świata i wyrzeczeniu się korzyści związanych z jawnym życiem zakonnym. Podobnie ofiara życia ukrytego jest również większa, gdyż prowadzący je, pozbawieni socjalnej i duchowej pomocy wspólnoty, podejmują ciężar życia w świecie z takimi problemami jak: niebezpieczeństwa, prześladowania, konieczność pracy dla utrzymania, ubóstwo, niepewna przyszłość, potencjalne konflikty w rodzinach, brak pociech duchowych. Autor powtarza, że jakość życia duchowego zależy od wnętrza, dlatego „duch i usposobienie” mogą być wyższe w życiu ukrytym, co więcej – bez takiej radykalnej postawy nie można w nich po prostu wytrwać. Również pożytek życia w ukryciu może okazać się większy w odniesieniu do potrzeb Kościoła (Koźmiński 1988, 144-145).

2. Apostolskie znaczenie życia ukrytego

Zakonne życie ukryte niesie w sobie głębokie znaczenie dla działalności i misji Kościoła. Już kwestia motywacji zawiera teologiczne połączenie wymiarów wewnętrznego i zewnętrznego, „apostolskiego”. Koźmiński wylicza sześć pobudek, pisząc: „Życie takie obiera się zwykle: 1) dla doskonalszego naśladowania życia Pana Jezusa, Matki Boskiej i Świętych Pańskich; 2) dla większego zaparcia i poświęcenia; 3) dla utrzymania pokory i czystości serca; 4) dla uniknięcia obrazy Bożej i prześladowania; 5) dla bezpieczniejszego i skuteczniejszego wpływu na drugich; 6) z konieczności, bo inaczej służyć by Bogu nie można” (Koźmiński 1988, 79).

Motywy te uszeregowane zostały w porządku wiodącym od relacji duszy do Boga poprzez kwestie życia wewnętrznego zakonnika czy zakonnicy po te związane z funkcjonowaniem w społeczeństwie i apostolskim oddziaływaniem. Przedmiotem naśladowania jest życie ukryte Chrystusa, a także Jego Matki i świętych (Koźmiński 1988, 79-82; Werner 1972, 333-334). Wśród wielu przykładów należy wyróżnić obecność eucharystyczną, która jest „najskuteczniejszym środkiem obcowania” Jezusa z ludźmi (Koźmiński 1988, 79-80. 101-102). Przez czystą, niezmaconą niczym ofiarę życia w ukryciu człowiek dostępuje zjednoczenia z Chrystusem, Maryją i świętymi, a przynosząc pociechę Zbawicielowi, zostaje umocniony w relacji do Ojca według słów: „Żywot wasz ukryty jest z Chrystusem w Bogu” (Kol 3,3). W tej intymności ukrycie służy ekspresji duchowego piękna. (Koźmiński 1988, 83-84) „Większe zaparcie i poświęcenie” zostaje połączone z motywem trzecim. Chodzi o fakt, że ukrycie w postawie pokory i czystości serca separuje człowieka od czynników, które mogłyby stanowić trudność i źródło zamieszania dla ducha. Należą do nich oznaki czci ze strony wiernych czy też ludzkie, naturalne motywacje (Koźmiński 1988, 82-84). Realia życia ukrytego stanowią przestrzeń duchowego oczyszczenia, służąc dobru osoby konsekrowanej.

Szczególnie interesujące są trzy ostatnie motywy (4-6). Postawa unikania prześladowań znajduje uprawomocnienie w przykładzie Chrystusa. Sam Zbawiciel tak czynił (J 7,1), a także przyjął Nikodema, chowającego się z obawy przed Żydami (J 3,2). Usprawiedliwione unikanie prześladowań stanowi ważną przesłankę, którą jednak przewyższa intencja miłości. Dlatego właśnie autor chwali ukrycie podjęte z pobudek czysto religijnych, jak służba Bogu i dzieło apostołstwa, „choćby nie groziło w tym żadne niebezpieczeństwo”. Podobnie dwa ostatnie motywy, czyli skuteczność i bezpieczeństwo pracy, mają duże znaczenie praktycznie związane z realiami funkcjonowania w społeczeństwie. Na rzecz tej postawy przemawia fakt, że właśnie ukrycie eucharystyczne Chrystusa oznacza działanie o najwyższej efektywności. W tym duchu, naśladowując wiele przykładów świętych, dusza podejmuje życie ukryte, by „bezpieczniej stawiać opór nieprzyjaciołom dusz i tym skuteczniej wyrwać je z niebezpieczeństwa”. Działanie takie wymaga adaptacji do środowiska i tego, by „pojedynczo wśród nich [ludzi] się wciskać, żeby ich z religią i Kościołem oswoić”. (Koźmiński 1988, 80-82) Zatem motywacja życia utajonego zawiera w sobie istotny wymiar oddziaływania zewnętrznego.

Honoracką wizję takiej aktywności oddaje kluczowy termin „apostolstwo” złączony z określeniami „ciche” i „domowe” (Koźmiński 1988, 86). Apostolska misja zostaje w sposób sekretny włączona w obszar zwyczajnego życia. Ten punkt pojmuje Koźmiński jako swego rodzaju kulminację rozwoju życia zakonnego w Kościele. Widzi on tutaj najpierw przejście od form pustelniczych i kontemplacyjnych ku bardziej apostołskim, czynnym, a następnie, we współczesności, dostrzega konieczność pójścia jeszcze dalej, „do zagrody rodzinnej” (Koźmiński 1988, 108). W ten sposób życie ukryte staje się powszechnie dostępne, zwiększając zasięg i skuteczność apostołskiego oddziaływania (Koźmiński 1988, 106)³. Autor *Katechizmu* porusza w tym kontekście problem przemiany pojęcia sekularyzacji. Oceniając ją jako złą samą w sobie, zauważa jednak, że może ona pobudzić do „pewnego rodzaju sekularyzacji z błogosławieństwem Kościoła świętego” (Koźmiński 1988, 109). Takie wyzwanie inicjuje rozwój życia kościelnego. Polski kapucyn żywi też nadzieję, że zbliżenie do świata w życiu ukrytym przyniesie większe owoce, a to, co wydawało się złe, jak prześladowanie życia zakonnego, zostanie ostatecznie obrócone w większe dobro. W tym nurcie ważne jest jednak tworzenie określonych instytucji życia w sekrecie, przez które wyraża się dynamizm poszczególnych osób i gdzie zwiększa się jego skuteczność. (Koźmiński 1988, 106-108)

Przenikanie do różnych sfer społecznych łączy się ze zróżnicowaniem poszczególnych zgromadzeń honorackich oraz form ich pracy. O ile ukryte apostolstwo, realizowane słowem, a zwłaszcza przykładem (Koźmiński 1988, 86.106), stanowi tu cel wspólny i nadrzędny, to pozostaje związane z szerokim spektrum szczegółowych zadań, które w sposób istotny łączą zgromadzenia z poszczególnymi stanami (Lasoń 1993, 228). W kierunku od kontemplacji ku działaniu można tu wyliczyć adorację Najświętszego Sakramentu, szerzenie chwały Bożej, zachęcanie do pobożnego życia, uświęcenie rodzin, opiekę charytatywną, nawracanie, nauczanie, uświęcenie pracy. Przy zachowaniu wspólnej zasady, jaką jest uświęcenie stanu, w którym siostry mają działać (Koźmiński 1988, 86), to właśnie konkretny stan społeczny różnicuje zgromadzenia honorackie (Koźmiński 1988, 89). W trosce o nasycenie poszczególnych stanów mądrością Ewangelii i uwzględniając realia swej epoki, Honorat żywi nadzieję, że praca będzie w stanie zaradzić „wszystkim potrzebom społeczeństwa” (Koźmiński 1988, 92). Świadczy to wymownie o uniwersalistycznym programie, jak też o znaczeniu życia duchowego w procesie odnowy społecznej i narodowej.

W tej panoramie szczególne znaczenie ma apostolat wiejski (służki), ponieważ jest najliczniejszy (Lasoń 1993, 218). Zestaw argumentów świadczy o żywym wycuciu problemu i ocenie sytuacji. Praca sióstr ma z jednej strony uprzedzać szkodliwe wpływy propagandy ateistycznej, dalej – oferować formy życia duchowego, adekwatne do potrzeb i okoliczności, oraz służyć dziełu licznych powołań z zachowaniem dotychczasowej prostoty i dalszego apostołowania w przestrzeni wiejskiej (Koźmiński 1988, 90). Wizję tej pracy

³ Rozwój ten nie oznacza bynajmniej zaniedbania życia kontemplacyjnego, raczej w realiach nakreślonych przez o. Honorata rozwija się ono jeszcze bardziej dynamicznie (Koźmiński 1988, 108).

ujmuje autor poprzez wyliczenie bardzo konkretnych postaw, takich jak nieprzeklinanie w trakcie pracy (Koźmiński 1988, 104).

Podobnie postrzegana jest postęga w środowiskach robotniczych (siostry mniejsze). Posłanie osób prowadzących życie ukryte ma na celu przeciwstawienie się złym tendencjom, obecnym zwłaszcza w fabrykach, nazywanych „jakby uosobieniem materializmu”, a także rozwiązywanie kwestii robotniczej przez realizację chrześcijańskiego sensu pracy i dyskretne, choć skuteczne, oddziaływanie na środowisko. Szczególnie wymowna jest tu parafraza ewangeliczna (Mt 10,16) mówiąca o przerabianiu wilków na owce poprzez „cichość” – pojęcie kluczowe dla tego życia (Koźmiński 1988, 90-91). Droga ta wiedzie od początkowego odrzucenia po rosnące zaufanie i wzrastający wpływ na bliźnich (Koźmiński 1988, 103). Staje się widoczne, że tajność nie tylko nie umniejsza szans apostołskich, ale przeciwnie – warunkuje skuteczność. Ojciec Honorat uważa, że oddziaływanie na środowisko ateistyczne jest ważniejsze niż prowadzenie fabryk w duchu chrześcijańskim (Koźmiński 1988, 103).

W odniesieniu do rzemiosła Koźmiński dostrzega konieczność zbudowania pewnych struktur w miejsce upadłych cechów i łącząc wątek zawodowy z religijnym widzi w warsztatach rodzaj nowicjatu (Koźmiński 1988, 91), a w domach – „szkoły cnoty”. Dawane w nich świadectwo życia sakramentalnego, miłości i pracy ma skłaniać do nawrócenia. Praca jest tu całkowicie włączona w nurt woli Bożej, co pozwala radować się ze skromnego zaspokojenia potrzeb, a także stopniowo i skutecznie ewangelizować (Koźmiński 1988, 103).

W dziedzinie handlu dyrektywą jest prowadzenie go w oparciu o zasadę nabycia dóbr koniecznych i zapewnienia klientom towarów im potrzebnych. Układ ten, chroniąc przez ekonomicznym wyzyskiem, stanowić powinien środek apostołowania wobec odbiorców. Przenikanie istniejących struktur wartościowaniem chrześcijańskim jest również widoczne w podejściu do usług, np. prowadzenia gospód czy restauracji. Ojciec Honorat doskonale zdaje sobie sprawę zarówno ze skali zjawiska, jak też i z zupełnie niereligijnego charakteru tej aktywności. Na przekór temu proponuje tworzenie placówek chrześcijańskich, wierząc, że nawet pod świeckimi nazwami można prowadzić apostołstwo. (Koźmiński 1988, 91) Jego formami może być dobra oferta lektury, rozrywki czy postęga charytatywna (Koźmiński 1988, 105).

Podobnie polski kapucyn dostrzega możliwości działania w zakresie szkolnictwa (sercanki, pocieszycielki), także przez sekretne zdobywanie edukacji, co z kolei umożliwia dalsze jej wykorzystanie dla celów chrześcijańskich (Koźmiński 1988, 91-92). Generalnie zadaniem ludzi wykształconych jest kształcenie integralne, zawierające w sobie formację chrześcijańską, osiąganą poprzez ćwiczenia duchowe (Koźmiński 1988, 102). Szczególny wkład wnoszą tu osoby zajmujące ważne stanowiska, gdyż powinny wykorzystywać przypisane im możliwości prowadzenia różnych instytucji, w tym naukowych, nie zaniedbując dawania dobrego przykładu (Koźmiński 1988, 92).

Przedmiotem troski i ukrytego apostołstwa jest rodzina, zagrożona oddziaływaniem np. związków cywilnych (Koźmiński 1988, 92). Małżonkowie mają dbać o uświęcenie nie

tylko swego życia rodzinnego, ale także stosunków towarzyskich. Praktycznym i skutecznym sposobem będzie choćby unikanie rozmów niereligijnych czy rodzinna modlitwa (Kozłowski 1988, 104-105).

Wielkie znaczenie posiada również służba charytatywna (Kozłowski 1988, 92), oferując wiele możliwości skutecznego i ukrytego działania czy to w formie utrzymywania potrzebujących jako sublokatorów, czy odwiedzania ich w domach lub szpitalach. Takie świadectwo ma potencjał nawracania nawet najbardziej zatwardziałych grzeszników (Kozłowski 1988, 104). Moc słowa Bożego zostaje wydobyta poprzez pokorną miłość w realiach choroby. Z właściwą sobie przenikliwością polski kapucyn widzi też ewangeliczne walory społecznego stanu służących. Dobrowolny i odpowiednio umotywowany wybór takiej formy życia służy nie tylko własnemu uświęceniu, ale także apostołstwu. Służący tworzą pewien rodzaj nieformalnego związku, skoncentrowanego wokół ukrytych zakonników, a opartego na wzajemnej solidarności. Formacja duchowa stanowi nieodłączną cechę tej społeczności (Kozłowski 1988, 103-104).

W tej panoramie apostołskiego oddziaływania znajduje się też miejsce dla wspólnot zajmujących się pracą na rzecz Kościoła, także tych kontemplacyjnych jak westiarki Jezusa czy wynagrodzicielki (Lasoń 1993, 219-221). Wielką misją tych osób jest wyjednywanie miłosierdzia dla świata oraz ekspiacja (Kozłowski 1988, 105). Z tego powodu wyjątkowo nie są one powiązane z konkretnym stanem społecznym (Lasoń 1993, 119-221). Ich pokorne ukrycie w modlitwie nie tylko spełnia założenia honorackiej koncepcji życia zakonnego, ale przede wszystkim oznacza ścisły udział w ukrytym działaniu Boga, stając się narzędziem o wyjątkowej skuteczności (Kozłowski 1988, 101). Takie dusze są jak lampki przyciągające wzrok Zbawiciela, „ofiary zadośćuczynienia”, dzięki którym Bóg przebaczy winnym. Życie modlitwy „ściąga” więc miłosierdzie Boże ku światu (Kozłowski 1988, 109).

Podsumowanie

Konkludując można powiedzieć, na podstawie przeprowadzonej analizy dzieła *O zgromadzeniach ukrytych przed światem (Katechizm życia ukrytego)*, że życie ukryte według bł. Honorata Kozłowskiego stanowi autentyczną, świadomie opracowaną formę życia zakonnego. Kluczowy element, jakim jest ukrycie, nadaje realizacji ślubów ubóstwa, czystości i posłuszeństwa oraz całokształtowi działalności nową jakość, która może pobudzić do gorliwości większej niż w dotychczasowych strukturach zakonnych. Wbrew pozorom życie ukryte takie zawiera w sobie wymiar apostołski i służy mu jako środek o wyjątkowej skuteczności. Zakłada ono upodobnienie się do Zbawiciela, wewnętrzny rozwój i uczestnictwo w misji Kościoła. Postawa taka zmierza do nasycenia realiów egzystencjalnych Bożą nauką i mocą, a tym samym do przemiany świata. Organizacyjnie podstawą jest tutaj instytucjonalny udział w życiu różnych stanów społecznych. W ten sposób przemieniająca siła Ewangelii zostaje skutecznie akomodowana do różnych przestrzeni społecznych. Dokonania polskiego

autora stanowią cenny wkład w refleksję nad duchowością budowaną w oparciu o życie ukryte, która stanowi ważny znak czasu. W tym obszarze warto ciągle poszukiwać inspiracji, także, z zachowaniem właściwego charakteru, dla duchowości laikatu w Kościele.

Literatura:

- Bartoszewski, G. 1993. Błogosławiony Honorat Koźmiński jako twórca nowej formy życia zakonnego w Polsce i jej aktualność. W: G. Bartoszewski, R. Prejs (red.) *Błogosławiony Honorat Koźmiński. Pokłosie beatyfikacji*. Warszawa: Drukarnia Loretańska. 196-213.
- Carretto, C. 1985. *Pustynia w mieście*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Carretto, C. 1999. *Listy z pustyni*. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów.
- Delfieux, P.M. 1991. *Źródło na pustyni miast*. Warszawa: 1991.
- Derdziuk, A. Filipiuk, G. (red). 2018. *Boży człowiek w służbie ludziom. Błogosławiony Honorat Koźmiński*. Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu.
- Foucauld de, K. 1993. *Milczenie i ogień. Listy i zapiski*. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów.
- Hueck Doherty de, C. 2016. *Pustynia. Spotkanie Boga w ciszy, samotności i modlitwie*. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych.
- Kałowski, J. 1993. Ewolucja prawodawstwa kościelnego dotyczącego instytutów zakonnych o ślubach prostych. W: G. Bartoszewski, R. Prejs (red.) *Błogosławiony Honorat Koźmiński. Pokłosie beatyfikacji*. Warszawa: Drukarnia Loretańska. 141-167.
- Koźmiński, H. 1988. O zgromadzeniach ukrytych przed światem (Katechizm życia ukrytego) w: Bartoszewski G. (red). *Wybór pism o Honorata Koźmińskiego. Część 5. Pisma o zakonnym życiu ukrytym* (Polskie Teksty Ascetyczne, t. XI). Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej. 79-149.
- Lasoń, G. 1993. Ilościowy i strukturalny rozwój zgromadzeń bł. Honorata Koźmińskiego w latach 1855-1895. W: G. Bartoszewski, R. Prejs (red.) *Błogosławiony Honorat Koźmiński. Pokłosie beatyfikacji*. Warszawa: Drukarnia Loretańska. 214-235.
- Lemańska, K. 1993. Aktualny stan zgromadzeń bł. Honorata Koźmińskiego i ich praca w Kościele. W: G. Bartoszewski, R. Prejs (red.) *Błogosławiony Honorat Koźmiński. Pokłosie beatyfikacji*. Warszawa: Drukarnia Loretańska. 302-310.
- Łoziński, B. 1998. *Leksykon zakonów w Polsce. Informator o życiu konsekrowanym*. Warszawa: Katolicka Agencja Informacyjna.
- Płonka, T. 2018. Kaznodzieja. W: Derdziuk, A. Filipiuk, G. (red). 2018. *Boży człowiek w służbie ludziom. Błogosławiony Honorat Koźmiński*. Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu. 201-225.
- Synowczyk, K. 2015. *Powołani do miłości doskonałej. O życiu zakonnym według bł. Honorata Koźmińskiego*. Kalwaria Zebrzydowska: Wydawnictwo Calvarianum.
- Synowczyk, K. 2020. *Prostota i pokora w świetle pism bł. Honorata Koźmińskiego*. Kalwaria Zebrzydowska: Wydawnictwo Calvarianum.
- Szewczul, B. 2008. *Działalność zakonodawcza błogosławionego Honorata Koźmińskiego a nowe instytuty w Kościele katolickim. Studium prawnohistoryczne*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Szymula, M. 1998. *Duchowość zakonna według nauczania bł. Honorata Koźmińskiego*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.

- Śliwa, J. 1993. Błogosławiony Honorat Koźmiński jako autor tekstów ustawodawczych dla założonych przez niego zgromadzeń zakonnych. W: G. Bartoszewski, R. Prejs (red.) *Błogosławiony Honorat Koźmiński. Pokłosie beatyfikacji*. Warszawa: Drukarnia Loretańska. 261-268.
- Urbański S. Mistyk. W: Derdziuk, A. Filipiuk, G. (red). 2018. *Boży człowiek w służbie ludziom. Błogosławiony Honorat Koźmiński*. Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu. 257-275.
- Werner, M. 1972. *Ojciec Honorat Koźmiński kapucyn (1829-1916)*. Poznań Warszawa: Pallotinum.
- Voillaume. R. 1991. *Echa Nazaretu*. Kraków: Maszachaba.